

Světový Summit o udržitelném rozvoji Johannesburg 2002

Summit země v Johannesburgu byl oficiálně zahájen Jihoafrickým prezidentem Thabo Mbekim v pondělí 26. srpna. Prezident JAR v zahajovacím projevu vyzval mezinárodní společenství, aby usilovalo o společnou prosperitu. Jeho prohlášení: "globální společenství lidí založené na chudobě většiny a prosperitě menšiny je neudržitelné" předznamenalo spory a složité diskuse mezi zeměmi rozvinutého světa a mezi rozvíjejícími se státy.

První den byly na programu plenárního zasedání jednání o Implementačním plánu takzvané Agendy 21 a kritických problémech zachování biodiverzity a řízení ekosystémů. Český zástupce ministerstva průmyslu a obchodu pan Miroslav Somol vystoupil s projevem o nutnosti ekosystémového přístupu v ochraně biodiverzity a o potřebě zpracovat indikátory udržitelného rozvoje do sektorových politik.

K problému biologické diverzity bylo schváleno, že do roku 2010 musí být významně omezena míra vymírání vzácných a ohrožených druhů živočichů a rostlin. Tato formulace je zahrnuta jako klíčový bod ve schváleném Implementačním plánu.

Závazky k projednávanému tématu Biodiverzity a řízení ekosystémů

- Do roku 2010 omezit vymírání rostlinných a živočišných druhů.
- Zastavit stávající trend vyčerpávání přírodních zdrojů.
- Do roku 2015 obnovit stavy ryb na maximální udržitelnou úroveň.
- Do roku 2010 ustavit reprezentativní síť chráněných mořských oblastí
- Do roku 2010 zlepšit přístup rozvojových zemí k ekologicky udržitelným alternativám chemických látek, které způsobují řídnutí ozónové vrstvy.
- Do roku 2004 podnitit uplatňování Globálního akčního programu na ochranu mořského prostředí před pozemními zdroji znečištění.

Z výše vyjmenovaných závazků je vnímán jako "první velký průlom" dosažení dohody k ochraně světových oceánů a obnově vyčerpaných rybolovných oblastí, "kde to bude možné", do roku 2015.

K této dohodě patří i odstavec o postupném rušení dotací přispívajících k nadměrnému rybolovu. Druhý den konference 189 států světa potvrdilo dohodu o uvedení do původního stavu těžce vyčerpaných zásob ryb do roku 2015. Na konferenci se potvrdil také tzv. Zákon o moři, díky kterému mohou být pirátští rybáři uvězněni, pokutováni nebo jim může být zabaveno vybavení.

Delegáti se na Summitu dále zabývali otázkami v zemědělství, tržními bariérami a podporou drobných zemědělců a farmářů. K diskutovaným problémům přibila témata partnerství, financování, udržitelné výroby a udržitelných vzorů spotřebitelského chování.

Závazky v zemědělství

- (Globální fond pro životní prostředí - Global Environment Facility) GEF zvaží začlenění Úmluvy pro boj s rozšiřováním pouští mezi klíčové oblasti vyžadující financování.
- Do roku 2005 vypracovat strategie potravinového zabezpečení pro Afriku.

Od zahájení konference trval rozpor ohledně požadavku na snížení zemědělských subvencí ve vyspělých státech, které znemožňují konkurenci rozvojového světa. Na řadu přichází téma zpřístupnění pitné vody a hygienických zařízení. Podle zprávy OSN chybělo v roce 2000 2,4 miliardám lidí nutné hygienické zázemí a 1,1 miliarda lidí neměla k dispozici nezávadnou pitnou vodu. Tyto problémy si každoročně vyžadují 2,2 milionu obětí.

OSN opět předložilo dříve navržený závazek snížit do roku 2015 počet lidí bez přístupu k pitné vodě na polovinu, a dosáhnout téhož i u hygienických zařízení. To však narazilo na odpor USA, které protestovali proti tomu, aby konference definovala nové cíle. Podobný cíl však byl přijat závazkem Miléniové konference OSN v roce 2000, týkající se přístupu k nezávadné pitné vodě. Zlepšení hygienického zázemí u více než 1 miliardy lidí sníží podle očekávání výskyt cholery a jiných nemocí. Pod těmito argumenty a na základě silné intervence vyjednávačů se v průběhu konference postoj USA ke stanovení tohoto cíle mění. Další rozpor zapříčinil požadavek Evropské unie, která žádala, aby všechny státy souhlasily se zvýšením obnovitelných zdrojů energie ze současných 14% na 15 % do roku 2010. Sporný bod zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie na 15 procent do roku 2010, požadavek ze strany Evropské unie byl však zamítnut a závěrečná deklarace se vyjadřuje o "naléhavém" závazku "podstatného zvýšení" užívání obnovitelných zdrojů energie. Celková dohoda o Energii je široce vnímána jako vítězství Spojených států a zemí vyvážejících ropu, sdružených v organizaci OPEC. Dohoda tedy neobsahuje cíle sledované Evropskou unií a některými rozvojovými státy, například Brazílií, týkající se užívání obnovitelných zdrojů, například větrné a sluneční energie. V souvislosti s jednáním o energii zazněly projevy na podporu Kjótského protokolu a za odstranění subvencí do fosilních paliv.

Energie

- Odsouhlasený text obsahuje "naléhavý" závazek "podstatně zvýšit" užívání obnovitelných zdrojů energie.
- Dokument výslovně umožňuje rozsáhlejší využívání vodních a tepelných elektráren upravených na nižší míru znečištění. Text nijak nezmiňuje jadernou energii v negativním ani pozitivním smyslu.
- Rozšířit přístup k moderním energetickým službám, zvýšit energetickou efektivitu a rozšířit využití obnovitelných zdrojů energie.
- Postupně snižovat dotace na energie.
- Podporovat cíle NEPAD (Nové partnerství pro rozvoj Afriky - New Partnership for Africa's Development). Členové partnerství předpokládají zajistit do dvaceti let přístup k energii pro minimálně 35% africké populace.

Významnou iniciativu předložil ruský premiér Michail Kasjanov, který na Summitu překvapivě oznámil, že Moskva chystá "v blízké budoucnosti" ratifikaci Kjótského protokolu o snížení emisí skleníkových plynů. K ruskému kroku se přidá i Kanada, jak slíbil její premiér Jean Chrétien. V této situaci by mohl protokol podepsaný roku 1997 vstoupit v platnost.

Klimatická změna

Dokument uvádí, že státy podporující Kjótský protokol o klimatické změně "silně naléhají" na státy, které tento protokol neratifikovaly, aby tak učinily v "dohledné době." Delegation Spojených států přijala znění dokumentu přesto, že Bushova administrativa Kjótský protokol neakceptovala. Na konferenci vystoupili i zástupci světové meteorologické organizace s příspěvkem ke kritickým povodním v Evropě. Jejich příspěvek upozornil na vysoce variabilní klimatický systém země, který řídí prostředí, ve kterém žijeme. Tento systém se bezpochyby mění, říká WMO. Obě výše uvedené zprávy WMO jsou v plném znění (anglicky) k dispozici v IC OSN.

Po úvodním "maratónu jednání" prvních dní se začínají odhalovat jasné a těžce překonatelné rozpory především mezi USA a Evropskou Unií. Nejbohatší a nejmocnější vlády, zejména však USA, blokují přijetí životně důležitých opatření, která by zprostředkovala finanční zdroje a umožnila účinnou implementaci Agendy 21 (Agenda 21 je formou akčního plánu udržitelného rozvoje, dokument byl přijatý v roce 1992 na konferenci v Riu de Janeiro). Směr Summitu se odchyluje od svého původního záměru. Johannesburgský Summit měl mít spíše kontrolní roli - měl zrevidovat zda a jak se dohody z Ria de Janeira plní či neplní, a navrhnout cestu k podpoře a lepší kontrole stanovených záměrů.

Jedním z hlavních témat konference o udržitelném rozvoji na Summitu v Johannesburgu byl samotný udržitelný rozvoj a jeho nástroj tzv. Agenda 21 ze které vychází tzv. Místní Agenda 21 (MA21). MA 21 podporuje demokratický proces na místní úrovni a zároveň, protože obsahuje spojení nejen ekologického, ale i sociálního, ekonomického a kulturního dění, v ní jde o celkovou kvalitu života občanů. První pokusy uplatňovat MA 21 se v naší republice objevily v letech 1997-1998, kdy se těchto myšlenek ujaly neziskové organizace a místní samosprávy. Poté ji začalo podporovat i Ministerstvo životního prostředí, které ve spolupráci s Českým ekologickým ústavem vypsal grantové programy na podporu projektů MA21. Do projektů MA21 jsou v ČR zapojeny např. město Kladno, mikroregion Poodří, region Děčínsko, Český Kras, město Litoměřice, Brno, Krnov, Třebíč, Vsetín a další.

Diskuse na Summitu se také zaměřovaly na nové přístupy v boji proti chudobě a zhoršování životního prostředí. Společný program OSN pro AIDS v Johannesburgu varoval, že epidemie AIDS je jedním z ohrožujících faktorů udržitelného rozvoje, protože naprosto devastuje lidské zdroje a kapacity. Na Summitu nechyběli zástupci Světové zdravotnické organizace, kteří se aktivně účastnili diskusí na téma chudoby, problematiky AIDS, hygienických požadavků atd.

Na základě výzvy panelu pro zdraví byly schváleny tyto závazky:

- Do roku 2020 budou chemikálie vyráběny a využívány způsobem, který neškodí lidskému zdraví ani životnímu prostředí.
- Posílení spolupráce v oblasti snižování znečištění ovzduší.
- Do roku 2010 zlepšit přístup rozvojových zemí k ekologicky přijatelným alternativám látek, které způsobují řidnutí ozónové vrstvy.
- Schváleno, že smlouva Světové obchodní organizace (WTO) o patentech by neměla zabraňovat chudým zemím v poskytování léků, protože kvůli ní si tyto země často nemohou dovolit léky proti AIDS.

Iniciativy:

- Spojené státy oznámily, že během roku 2003 vynaloží částku 2,3 miliardy USD na problematiku globálního zdraví.
- OSN obdržela 16 registrací partnerství na projekty v oblasti zdravotnictví se zdroji v hodnotě 3 milionů USD.

Summit o udržitelném rozvoji skončil 4. září 2002. Hlavní dokument, který vzešel z jednání summitu, Implementační plán *Plan of Implementation*, obsahuje cíle i časový plán v diskutovaných oblastech. Mezi nejvýznamnějšími závazky patří snížení počtu lidí, kteří nemají přístup k nezávadné vodě, do roku 2015 o polovinu. Na něj po dlouhém jednání přistoupily i USA ač proti stanovování nových cílů původně protestovaly, dalším důležitým závazkem je obnova rybolovných oblastí a zachování biodiverzity do roku 2015, a vyřazení toxických chemikálií z činnosti do roku 2005. Země dále poprvé v historii učinily závazky v oblasti zvyšování využívání obnovitelných zdrojů energie, ačkoli toto téma nebylo zařazeno mezi cíle Realizačního plánu.

Sedmdesátistránkový Implementační plán přijalo na plenárním zasedání všech 191 přítomných zemí. Plán potvrzuje základní linie stanovené před deseti lety na summitu v Rio de Janeiru, formuluje požadavky hospodářského růstu a ochrany životního prostředí. Paralelní Summit tzv. "Starostů" z celého světa se v závěru v dokumentu Johannesburgská výzva (The Johannesburg Call) zavázal ke globální odpovědnosti a k akcím na lokální úrovni.

Summitu se celkem zúčastnilo 21.000 delegátů. EU ústy svých představitelů prohlásilo, že se ujme vůdčí úlohy při realizaci výsledků Johannesburgského summitu, neboť je odhodlána

bojovat proti chudobě prostřednictvím obchodu a pomoci a zároveň chránit životní prostředí. Německá vláda chce uspořádat mezinárodní konferenci na vysoké úrovni, jejímž tématem budou obnovitelné energie. Podle německého kancléře Schrödera, chce Německo tímto návrhem demonstrovat, že hodlá i po Summitu zůstat v předních řadách zastánců odpovědné ekologické politiky a aktivně ji prosazovat. Konference by se měla uskutečnit v Bonnu, její termín však zatím nebyl stanoven.

Přehled faktů a závazků Summitu v Johannesburgu

UNESCO představilo na Summitu v Johannesburgu dosud nejrozsáhlejší encyklopedii trvale udržitelného rozvoje. Na vzniku publikace se podílelo více než 5 000 vědců z celého světa. Encyklopedie bude k dispozici na internetu a bude pravidelně doplňována. UNESCO umožní univerzitám v rozvojových zemích bezplatný přístup do této databáze.

Organizace spojených národů určila za cíl už v roce 1970, aby rozvinuté země dávaly 0,7 procenta ze svého hrubého domácího produktu na podporu rozvíjejících se zemí zejména Afrických, tento cíl splnilo v roce 2000 pouze Dánsko, Nizozemí, Norsko a Švédsko.

Rozvinutý svět dnes třetím zemím věnuje v průměru 0,22 procenta HDP ročně, oproti 0,33 procentům před deseti lety. Tento závazek nebyl v jednání znovu otevřen.

Všeobecné závazky a iniciativy

- Uznání skutečnosti, že zpřístupnění trhů je pro mnoho zemí klíčovým faktorem rozvoje.
- Podpora postupnému zastavení všech forem proexportních dotací.
- Ustavení desetiletého strategického rámce programů udržitelné spotřeby a výroby.
- Aktivní prosazování odpovědnosti soukromých podniků.
- Rozvoj a posilování činností na zlepšení prevence přírodních katastrof a schopnosti na ně reagovat.

Velmi důležitý Implementační plán ze zasedání v Johannesburgu byl na závěr konference úspěšně schválen. V Českém znění je přístupný na adrese Ministerstva životního prostředí. Implementační plán, Deklarace o udržitelném rozvoji.

Summit v Johannesburgu skončil, pokračuje však nastoupená cesta k naplňování přijatých úmluv a závazků z konference v Rio de Janeiro v roce 1992? Delegáti Summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu nesplnili očekávání a nesoustředili se na kritické zhodnocení vykonané práce od posledního zasedání. Místo potvrzení a podpory udržitelnému rozvoji po desetiletém úsilí se spíše vydali "trvalou cestou" přijímání p rohlášení, výzev a závazků k problémům světa. Nicméně práce k udržitelnému rozvoji pokračuje a tato konference jistě dala podnět k cílenějšímu zaměření našeho společného úsilí.

Zdroje: www.ekolist.cz, www.unicprague.cz